

Filosofia. Primer Curs de Batxillerat

Què és la Filosofia?

La Filosofia és un mot grec que deriva de dues paraules: *philia* - amor - i *sophia* - saviesa. Amb aquest nom es designa una certa activitat humana portada a terme pels homes al llarg dels segles, gairebé vint-i-cinc segles, de diverses maneres que tanquen, en canvi, elements comuns i que responen a situacions anàlogues. Tal continuïtat indica que, d'alguna manera, l'activitat filosòfica té alguna funció en la vida humana, i en la seva justificació es troba alguna necessitat que abans estava coberta per alguna altra activitat anàloga a la de la Filosofia.

Aristòtil deia de la *sophia* o saviesa que els homes l'han cercat per tal de fugir de la ignorància, per saber què fer, a què atènyer-se, per sortir d'algun problema. Quan vull fer quelcom, i tinc les coses que estimo necessàries per a dur a terme el meu projecte, no tinc cap problema. Moltes altres vegades, en canvi, trobo que em falten coses per tal de complir-lo: sorgeix el problema. De vegades, la solució resideix en modificar alguna variable, de manera que aquest canvi em proporcionï allò que necessito: faig certes operacions, no en faig d'altres. D'això en diem tècnica (*techné*).

Però la tècnica moltes vegades és insuficient: quan estic tractant amb certa realitat, i aquesta s'altera impossibilitant la meua acció, no faig res, no puc fer res, em sorprenç, em meravella (*thauma*). Em pregunto què és aquella cosa, cerco el seu ser. Això és el coneixement, la ciència.

Finalment, hi ha ocasions en què, per poder obrar, he de tenir presents realitats que mai són presents davant meu, que romanen amagades o latents: per exemple, el meu futur, la meua mort, Déu, la meua ànima, la Veritat, la Bondat, la Bellesa...l'Amor, què sé jo! Aquestes realitats no estan presents, però envolten tota la meua vida i li donen un caràcter d'unitat, de totalitat, d'unicitat...La meua mort, és la meua mort; la meua vida no és pas una vida qualsevulla, sinó la meua vida. No sé del cert si n'hi tindrà una altra, potser això dependrà de si tinc o no certes creences... què sé jo! Si el que pugui saber d'aquest món latent, fugisser, el rebo com la manifestació de Déu, el meu saber és religiós; si el trobo en mi, com a certa manera de veure el món, com una certa perspectiva o visió particular sobre aquest món liminar, es tracta del saber artístic.

Però l'home pot aspirar a un saber sobre el món latent, sobre el món mundà, aquell que m'envolta en el dia a dia, món provat, autoevident, experienciable amb els sentits, però ara en un més enllà del món que m'és accessible mitjançant el coneixement científic. Es tracta, ara, d'un saber, d'una ciència que aspira a la comprensió del món present, del món absent o liminar, un saber que cerca la Totalitat. Això és la Filosofia.

Ara bé, la Filosofia, a diferència de molts altres sabers conté en la seva interioritat dos aspectes complementaris entre ells: si la Filosofia és una forma de coneixement, també la Filosofia és una forma de vida. És així com la Filosofia dirigeix la totalitat de la vida, de la meua vida, i aquesta la meua vida queda justificada i regida pel coneixement. Aquestes dues dimensions es troben en la totalitat del quefer de l'activitat filosòfica.

Quin és l'origen de la Filosofia?

La Filosofia, a Occident, apareix per primera vegada a Grècia. Ve a proporcionar el coneixement que vol comprendre la Totalitat de la realitat, inclòs allò que encara, o potser per sempre, roman latent. Però, què hi havia abans que la Filosofia desplegués les seves ales - com deia que ho feia Hegel- a l'hora baixa? Aristòtil ens diu que el que hi havia eren els Mites. L'home apel·lava als Mites per tal de trobar alguna explicació sobre el món, sobre les seves pors o anhels, sobre aquell territori llavors massa extens de la desconexença, de la indeterminació... Així, per saber a què atènyer-se envers el seu futur, els grecs utilitzaven les tècniques de l'endevinació: consultaven els oracles, examinaven les vísceres de les víctimes sacrificatòries... En aquesta època, l'home resta sotmès a aquest poder absolut, i també al dels déus... El món latent encara és inaccessible a l'home, encara només pot esperar accedir al coneixement del mateix per la via de la revelació.

En un cert moment, uns homes descontents amb l'explicació mítica, narrativa fantàstica ficcional sobre les seves problemàtiques més humanes, decideixen deixar de prestar atenció als Mites. Ara es busca explicar el món mitjançant les relacions que vinculen la causa amb l'efecte, tal com succeeix amb la relació generativa que es dona entre els pares i els fills. Hi haurà d'haver-hi algun principi primordial generatiu, origen de la Totalitat... Apareix el temps i la pregunta sobre el temps més pròpia de la Filosofia, la pregunta que versa sobre l'Origen, sobre l'arché.

Els primers filòsofs: els filòsofs presocràtics

Són anomenats presocràtics els filòsofs grecs anteriors a Sòcrates. Tenen tots en comú que el motiu de la seva interrogació és la Naturalesa, la *Physis*. La pregunta fonamental és, ara, sobre quin el principi, la substància primordial a partir de la qual emergeix el Tot. Es distingeixen diverses escoles, localitzades geogràficament en diferents punts de l'Hèlade:

i)Escola de Milet: A Milet, ciutat de l'Àsia Menor, pareix per primera vegada la Filosofia, pels volts del segle VI aC. Tales és el primer pensador milesi. Fou considerat un dels Set Savis Grecs. Tales apareix com un tècnic, capaç de desviar el curs d'un riu, és el primer científic, i pot predir l'eclipsi de l'any 585 aC, introdueix a Grècia la geometria egípcia. Pot predir coses futures, així prediu una gran collita d'olives, i per demostrar que els filòsofs no són rics no perquè no es puguin ocupar de coses pràctiques, sinó perquè tenen interessos més elevats, lloga els molins d'oli i compra tota la collita, fent-se ric... tot per tal de prosseguir amb la seva vida de reflexió i estudi. Per Tales, l'*arché*, el principi de tot, és l'aigua, l'estat d'humitat. La vida depèn de la presència de l'aigua, les llavors dels camps per germinar precisen d'aigua. La Terra flota sobre l'aigua, tot és ple de déus, és a dir, tota la matèria, tant viva com inert disposa d'un principi de moviment l'ànima.

Anaximandre, deixeble de Tales, va escriure un llibre, perdut, "Sobre la Natura", va confeccionar un mapa de la Terra coneguda i va portar a terme alguns descobriments a matemàtiques i astronomia. Per ell, el principi originari o *arché* era l'*apeiron*, l'indeterminat o il·limitat, a partir del qual sorgien totes les coses. L'*apeiron* roman independent, mentre que broten d'ell les coses, que es van separant mitjançant un moviment. Neixen coses contràries

entre elles: fred/calor, humit/sec,... Així, el naixement d'una realitat i del seu contrari, implica una injustícia de base, però al final es restablirà la justícia (*diké*) quan tot retorni a l'*apeiron*.

Anxímenes, deixeble d'Anximandre considera que l'*arché* és l'aire, que hi és en relació amb el pneuma, l'alè o la respiració. A partir de l'aire, les coses es formen per rarefacció i condensació. L'aire enrarit és el foc, més condensada dona origen als núvols, i encara més a la terra, segons el grau de densitat.

ii)Els Pitagòrics: Pitàgores fou el fundador de la secta de caràcter religiós-matemàtic. Pitàgores procedia de Samos, però va haver de fugir per problemes polítics, i s'establiren a Crotona. Se li atribueixen viatges, per exemple a Pèrsia on va conèixer el mag Zoroastre o Zaratustra. La seva activitat va ser religiosa, vinculada als cultes dionisiacs i a l'orfisme. Els pitagòrics no menjaven carn, tenien una estranya aversió a les faves, i portaven una vida teòrica o contemplativa. Donat que el cos és un obstacle en la contemplació, segons ells, el cos era la presó de l'ànima. La vida contemplativa, la vida filosòfica, deslligada de lo corporal és una manera de viure divina, i és la vida del savi. Els pitagòrics consideren que l'*arché* de les coses són els nombres; les coses del món existeixen per imitació dels nombres. Els nombres són considerats com a punts, línies, triangles, en resum com a figures geomètriques dotades d'extensió. Aquests objectes immutables que contempla el sai, els nombres, fan que el savi, en la seva contemplació abandoni el món corporal: la matemàtica és una meditació per purificar l'ànima.

iii)Parmènides i l'escola d'Elea: Parmènides va escriure un llibre "Sobre la Naturalesa". Descobreix l'ens, el nou mètode que propugna és el pensament o ment, el *nôus*. Per Parmènides les coses són, d'antuvi, el seu consistir. Totes les coses coincideixen en el fet que són. Així, Parmènides fa un pas més, arribat a afirmar que tot el que és, tot lo ent, tot el que existeix, és consistent. Afirma que l'ens és immòbil, ingènit i immortal. No hi ha res fora de l'ens, tot és ple, no existeix el buit, tot és un *plenum*. D'aquesta manera, per Parmènides, la realitat tota és ens, no hi ha generació possible, tampoc existeix el moviment.

Amb el seu descobriment de l'ens mitjançant el pensament, ment o *nôus*, Parmènides descobreix la Via de la Veritat. La ment troba l'ens en la Veritat; Veritat és desvetllament (*alethéia*). Hi ha, però, l'altra via, la Via de l'Opinió (*Dóxa*). Aquesta es basa en la sensació, el seu objecte són les coses canviants i mòbils: és la Via errònia, que segueix la majoria.

Existeix una tercera Via, que també pertany a la Veritat, però que és impracticable, per impossible: la Via d'allò que no és. A allò que és arribem per la ment; el pensament és pensament d'allò que és; però allò que no és, no és, i, per tant, ni tan sols pot ser pensat.

iv)Heràclit: Neix a Èfes, a l'Àsia Menor. Respecte del món afirma que tot flueix. La realitat és canviant, l'*arché* és ara el foc. El foc fàcilment es transforma, totes les coses procedeixen del foc; al foc acaben tornant. En els contraris es descobreix una harmonia. A la Natura li agrada amagar-se... el foc genera una successió de móns, cadascun dels quals torna a ell, en la conflagració universal, tot és un Etern Retorn.